

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR SOCIOLOGI OCH ARBETSVETENSKAP

Hörselskadad på högskolan

En kvalitativ studie om hörselskadade studenters upplevelser kring högskolestudier

Examensarbete för kandidat i sociologi 15 hp,

Amanda Welander

Handledare: Danka Miscevic

Juni, 2015

Abstract

Titel: Hörselskadade på högskolan. En kvalitativ studie om hörselskadade studenters upplevelser kring högskolestudier.

Författare: Amanda Welander

Handledare: Danka Miscevic

Examinator: Carl Wilén

Typ av arbete: Examensarbete för kandidat i sociologi 15 hp

Tidpunkt: Juni, 2015

Antal tecken inkl. blanksteg: 59 073

Syfte och frågeställningar: Syftet med studien är att undersöka hur hörselskadade studenter upplever sin studiesituation på högskolan och hur de hanterar kritiska situationer som uppstår i mötet med universitetet och andra studenter. Utifrån problemformuleringen om de hörselskadade studenterna upplever att universitetsstudierna är tillgängliga och om de känner sig delaktiga i universitetslivet har följande frågeställningar formulerats:

Hur upplever studenterna sina högskolestudier? Hur hanterar studenterna speciellt svåra situationer som uppstår i mötet med universitetet? Hur upplever studenterna bemötandet från universitetet och andra studenter?

Metod och material: Jag har använt kvalitativ metod och genomfört semistrukturerade intervjuer med fem hörselskadade studenter vid olika svenska universitet och två samordnare/administratör. Jag hade personligt möte med tre av intervjupersonerna, de andra intervjuerna skedde på Facebooks messenger-funktion.

Huvudresultat: Alla respondenter upplevde att högskolestudierna fungerade någorlunda tillfredsställande akademiskt så länge nödvändiga hjälpmedel såsom teknik och tolkar fanns tillgängliga men studenterna fick samtidigt påminna om användandet av hjälpmedel. Respondenterna upplevde att de fick ta mycket eget ansvar för få den information som krävs för en hörselskadad att kunna studera på samma villkor som en hörande. En strategi de flesta respondenterna använde sig av var att vid ett tidigt skede informera om sin hörselskada. De flesta studenterna upplevde att deras hörselskada påverkade dem i kontakten med övriga studenter. Både studenter och samordnare var överens om att det huvudsakliga problemet var att information till funktionsnedsatta studenter inte var lätt tillgänglig.

Nyckelord : hörselskada, stigmatisering, strategier, högskola.

Innehållsförteckning

Abstract	1
1. BAKGRUND	3
1.1 Statistik och tidigare skolgång.....	3
1.2 Lagen om likabehandling.....	4
1.3 Hörselskada	4
1.4 Sociala villkor	4
2. SYFTE OCH PROBLEMFÖRMULERING	5
3. TIDIGARE FORSKNING	6
4. TEORI	8
4.1 Individmodellen och den sociala modellen för funktionshinder.....	8
4.2 Crip Theory	8
4.3 Stigmatisering.....	10
4.4 Coping.....	11
4.5 Psykosociala konsekvenser av att höra dåligt	11
5. METOD.....	12
5.1 Val av metod.....	12
5.2 Urval	12
5.3 Kontakt med intervjupersonerna	13
5.4 Utformandet av intervjuguiden.....	13
5.5 Tillvägagångssätt	14
5.5.1 Muntliga intervjuer.....	14
5.5.2 Intervjuer via Facebook-messenger	14
5.6 Etiska ställningstaganden	14
6. RESULTAT OCH ANALYS.....	15
6.1 Bakgrund	15
6.2 Kort presentation av intervjupersonerna.....	16
6.3 Tidigare skolgång.....	16
6.4 Egen upplevelse av studierna.....	17
6.5 Bemötande från universitetet	19
6.6 Motivation, förväntingar och framtid	21
6.7 Psykosociala konsekvenser av att höra dåligt.....	22
6.8 Intervju med samordnare.....	23
7. DISKUSSION	24

Bilagor

Bilaga 1: Intervjuguide hörselskadades upplevelser kring högskolestudier

Bilaga 2: Intervjuguide samordare och annan personals upplevelser kring hörselskadades studiemiljö

Bilaga 3: Populärvetenskaplig framställning

1. BAKGRUND

Denna uppsats handlar om hörselskadade personer som studerar vid universitet och högskola och hur dessa upplever sin situation samt vilka strategier de använder för att klara sina studier. Intresset för ämnet beror på att jag själv är hörselskadad, studerar vid universitetet och har upplevt en del problem. Innan jag går vidare med syfte och problemformulering vill jag förklara lite övergripande om statistik, olika former av skolgång för hörselskadade, begreppet hörselskada samt sociala villkor.

1.1 Statistik och tidigare skolgång

Statistik visar att ungdomar med funktionsnedsättningen hörselskada är starkt underrepresenterade vid högskolan. Enligt HRF är det endast 10-15 % av hörselskadade elever som efter gymnasiet går vidare till högre studier (HRF årsrapport 2007) vilket kan jämföras med det totala antalet personer som studerar vidare som är runt 45 %. Enligt HRF beror snedrekryteringen förmodligen mest på dåliga betyg och/eller dålig studiemotivation som i sin tur ofta beror på tidigare, inte anpassad skolgång. För en hörselskadad student finns tre gymnasieformer:

Riksgymnasiet för Hörselskadade - små klasser, hög lärartäthet, modern hörselteknik, personal med kunskap om funktionsnedsättningen samt individuella studieplaner efter behov.

Gymnasium med hörselklass - den hörselskadade studenten går i samma klass som hörande men har särskilda undervisningsgrupper med lugn studiemiljö, specialinredda klassrum och specialutbildade lärare samt undervisning i små grupper.

Integrerad i vanligt gymnasium – den hörselskadade studenten har eventuellt egen hörselutrustning. Ingen anpassad miljö eller teknik. .

1.2 Lagen om likabehandling

Den 1 juli 2001 infördes en lag om likabehandling av studenter på högskolan (2001:1286). Lagens ändamål är att främja lika rättigheter för studenter och motverka diskriminering på grund av bl. a. funktionsnedsättning. Detta innebär att en högskola inte får missgynna en student genom att behandla denne sämre än någon annan i en jämförbar situation, om missgynnandet har samband med t. ex. funktionsnedsättning. En högskola skall också varje år upprätta en plan innehållande en översikt över de åtgärder som behövs för att främja studenters lika rättigheter oavsett könstillhörighet, etnisk tillhörighet, religion, sexuell läggning eller funktionsnedsättning. Även indirekt diskriminering är förbjuden. Exempel på detta är regler eller lokaler som försvårar för handikappade att verka på samma villkor. För en hörselskadad kan det t. ex. vara avgörande för att tillgodogodogöra sig undervisningen om lokalen är utrustad med en hörselslinga.

1.3 Hörselskada

Hörselskada är ett brett begrepp. Det finns flera olika sätt på vilka en hörselskada kan vara förvärvad. Det kan handla om att den är förvärvad under fosterlivet eller förlossningen, den kan vara medfödd, ärftlig eller ha kommit senare i livet (hörselboken.se). Man kan ha en lätt hörselnedsättning där man endast behöver lite förstärkning eller så kan man ha grava hörselskador, vilket innebär att man är i det närmaste döv. Hur pass märkbar en hörselskada är kan variera beroende på vilken miljö den hörselskadade befinner sig i för tillfället. Den situation som den hörselskadade befinner sig i påverkar till vilken grad hörselskadan blir ett handikapp. I själva verket blir hörselskadan ett handikapp först när omgivningen gör den till det . Hur omgivning reagerar spelar en betydande roll för hur stort handikapp hörselskadan blir. Problemet är mindre i en gynnsam miljö som är anpassad efter den hörselskadade än i en bullrig miljö. Med andra ord är en persons hörselskada en osynlig funktionsnedsättning och det är först i kontakt med andra som den blir synlig. Så här ser det ut oavsett personens upplevelser, men samtidigt upplevs det på olika sätt.

1.4 Sociala villkor

Att vara hörselskadad är naturligtvis i första hand fråga om att inte höra lika bra som alla andra. Graden av hörselskada varierar från person till person, ingen är den andra lik.

Därigenom är den hjälp man behöver också individuell. Men absolut lika viktigt är att en hörselskada är ett socialt och kommunikativt handikapp. Man skapar sin identitet i mötet med andra människor, och det är först i mötet med andra som hörselskadan gör sig påmind. Om den hörselskadade personen vill att omgivningen ska se personen bakom hörselskadan finns det då en risk att personen på bästa sätt försöker dölja sin hörselskada eller kanske inte tar kontakt med andra över huvud taget? Som hörselskadad kan man "låtsas" vara hörande, eftersom funktionsnedsättningen inte är synlig, och på så sätt uppleva delaktighet i sociala sammanhang. Men detta är bara en tillfällig "lösning" som inte är hållbar i längden.

På en konferens om hörsselforskning 2012 som arrangerades av Hörselskadades Riksförbund hade Danermark en föreläsning där han talade om betydelsen av respekt och värdighet och att bli accepterad som den person man är. Han kallade detta socialt erkännande och räknade upp tre områden i livet där detta är nödvändigt (Danermark/HRF, 2012):

- I relation till familj, släkt och vänner (självförtroende)
- Som fullvärdiga medborgare i samhället genom fungerande hörselslingor och andra åtgärder för tillgänglighet vilket markerar allas rätt till delaktighet (självaktning)
- Som fullvärdig medlem i sociala sammanhang, t. ex. jobbet och skolan (självrespekt).

Motsatsen till socialt erkännande kallar Danermark exkluderande bemötande.

2. SYFTE OCH PROBLEMFÖRMULERING

Det primära syftet med studien är att undersöka hur hörselskadade studenter upplever sin studiesituation på högskolan och hur de hanterar kritiska situationer som uppstår i mötet med universitetet och andra studenter. Det sekundära syftet är knutet till tidigare skolgång och om det har någon betydelse hur deras gymnasiestudier har sett ut d .v.s. om eleven gått integrerad i vanlig gymnasieklass, gymnasium med hörselklass eller i Riksgymnasiet för Hörselskadade. Hur de upplever högskolan och vilka strategier studenterna använder skulle kunna bero på deras tidigare skolgång. Det är även intressant att undersöka vad som motiverar studenten och vad som är målet med studierna.

Utifrån problemformuleringen om de hörselskadade studenterna upplever att universitetsstudierna är tillgängliga och om de känner sig delaktiga i universitetslivet har följande frågeställningar formulerats:

- Hur upplever studenterna sina högskolestudier?
- Hur hanterar studenterna speciellt svåra situationer som uppstår i mötet med universitetet?
- Hur upplever studenterna bemötandet från universitetet och andra studenter?

3. TIDIGARE FORSKNING .

Vad gäller tidigare forskning som är relevant för min undersökning finns bl. a. en kvalitativ studie av Antonson, Hörselskadade i högskolestudier – hinder och möjligheter (Antonson 1998). Denna studie är nästan 20 år gammal och det är intressant att se om situationen för hörselskadades upplevelser av högskolestudier ändrats något under den tiden. Antonson belyser olika förhållanden som studenter med hörselskada kan uppleva i sin studiesituation. Antonson tar upp fyra teman som kan påverka en hörselskadad students möjligheter till högskolestudier. Dessa är kommunikation, identitet, trötthet och integrering. Vad gäller *kommunikation* använder sig många hörselskadade av strategier för att hantera och klara av interaktion. Andra har inte dessa strategier och kan få en känsla av utanförskap. För att kunna tillgodogöra sig undervisningen har det visat sig viktigt att berätta om, och påminna om, sin hörselskada för lärare och studenter. Svårigheten med *identitet* är att en hörselskadad befinner sig mellan två världar. Man hör inte självklart till varken den hörande eller den döva världen. När det gäller *trötthet* är det en konsekvens av att anstränga sig för att kunna följa med i det som sägs. Att inte vara säker på att *interaktionen* fungerar och när tröttheten tar över kan det leda till att den hörselskadade studenten upplever social isolering, vilket gör integrering svår. Många hörselskadade studenter kommer från Riksgymnasiet för Hörselskadade där man gått i små klasser med väl utbyggd teknik. Omställningen till högskolemiljön kan vara påfrestande för studenten. Den akademiska nivån hos den studerande har visat sig påverka huruvida studenten inkluderas socialt.

Som en del av resultatet av sin studie tar han upp sju punkter som han tycker högskolan bör tänka på när en student med hörselskada ska börja studera för att denne ska få bästa möjliga upplevelse av sina universitetsstudier. Det handlar om att göra det enklare för studenten att hantera studierna. Förenklat är dessa sju punkter följande:

- Studenten bör vara motiverad och målinriktad, för att om den akademiska inkluderingen flyter på bra ger det bättre förutsättningar för en social inkludering.
- Studenten kan behöva extra stöd den första tiden.
- Studenten kan behöva undervisningsmaterial i förväg för att få tillgång till undervisningssituationen.
- Studenten kan behöva vägvisare i den akademiska världen.
- Högskolan bör ta ansvar så att inte studenten med hörselskada hamnar i marginalen.
- Studenten kan behöva extra tid.
- Högskolan bör kunna erbjuda student med hörselskada det senaste i fråga om hörselteknik.

Med tanke på att Antonson i sitt resultat av studien kommit fram till dessa punkter, där han anser att högskolan aktivt kan hjälpa studenter med hörselnedsättning till en bättre upplevelse av högskolestudierna, har jag för avsikt att förutom intervjuer med studenter även intervjuva någon/några ansvariga för funktionshinder vid högskolan.

År 1994 presenterade Sivert Antonson och Berth Danermark "Döva och hörselskadade i högskolestudier - en kommenterad litteraturoversikt" (Antonson & Danermark 1994). Där skriver de att området är förhållandevis utforskat. I deras litteraturoversikt presenteras forskning som gjorts och vad denna har kommit fram till. Antonson och Danermark inventerade ett antal databaser, litteraturförteckningar, bibliografier och tidskrifter för att få en bild av forskningen. Resultaten av översikten visar att forskningen kring hörselskadade på högskolan inte var omfattande under 1990-talets första hälft och Antonson och Danermark menade vidare att det med ett undantag inte fanns några resultat från forskningen vid tiden för deras studie. I de studier som granskats har integration i hörande klasser med en inte speciellt anpassad studiemiljö spelat en central roll. De hörselskadade studenterna verkade ha en positiv syn på sina studier, men upplever däremot att de hörande studenterna har en avvikande hållning i de situationer där de upplever de hörselskadade som annorlunda från det som de anser vara normalt (Antonson & Danermark, 1994).

Gullacksen har publicerat flera studier som fokuserar på hörselskador i arbetslivet (1993, 2002). Gullacksen skriver att det är vid kommunikation med andra som hörselskadan blir ett handikapp. Gullacksen nämner ”direkta hörselstrategier” (Gullacksen 2002, s 31), ett ämne som också är relevant för min studie. Jag tror inte det spelar någon roll att Gullacksens studie avser arbetsplatsmiljö, strategierna för upplevelser av delaktighet gäller även för högskolan. Gullacksen skriver att strategierna bl. a. kan vara att sitta på en speciell plats för att kunna avläsa läppar, att fråga för att försäkra sig om att man har uppfattat rätt och att vara extra uppmärksam. Hon nämner även att den sociala gemenskapen på en arbetsplats kan bli ett problem för den hörselskadade. Upplevelser av missförstånd vid kommunikation kan göra att den hörselskadade drar sig undan från den sociala gemenskapen för att undvika att just missförstånd ska uppstå.

4. TEORI

Med hjälp av vetenskapliga teorier vill jag kunna analysera de resultat som jag fått vid intervjuerna. Nedan följer en beskrivning av de teorier jag valt att arbeta utefter och som jag anser vara relevanta i sammanhanget.

4.1 Individmodellen och den sociala modellen för funktionshinder

Om man ser historiskt är det en individmodell för funktionsnedsättning som gällt, innebärande att enskilda eller individuella begränsningar är den huvudsakliga orsaken till problemen som funktionsnedsatta upplever. Medicinska specialister anses spela en avgörande roll genom att erbjuda olika kurativa och rehabiliterade möjligheter. Men denna individmodell har blivit mer ifrågasatt och Giddens nämner att ett viktigt bidrag till detta är en bok av Paul Hunt (Stigma: The Experience of Disability). Han menade att problemet inte enbart ligger i funktionsnedsättningen utan också när det gäller relationerna till ”normala” människor, och sociala hinder som människor med funktionsnedsättning möter då de fullt ut vill delta i det sociala livet (Giddens, 2007, s. 248). Denna modell kan jämföras med *Crip Theory* som ifrågasätter normaliteten.

4.2 Crip Theory

Crip Theory har vuxit fram ur den samtida amerikanska handikappforskningen som huvudsakligen etablerats inom humanvetenskapen. Crip Theory delar ett antal av queer-

teorins grundidéer och ifrågasätter normaliteten och vänder därmed blicken från funktionsnedsättningen/funktionshindret. Crip är, som McRuer skriver i *Crip Theory – Culture signs of queerness and disability* (2006), ”ett i grunden aggressivt ord. Dess syfte är att tala omför de funktionshindrade att den här världen inte är till för dem, att de är mindervärdiga, att de är äckliga, att de aldrig kommer att kunna bli ’normala’”. Crip, som betyder krympling på svenska, är från början ett begrepp som gynnar normatens behov att hålla på gränsen mellan sig själv och de som anses underordnade. Genom att använda ordet crip när man ifrågasätter normaliteten återtas ordet och ges en ny, stolt innebörd (jämför med andra ord som fått ny innebörd, t. ex. deaf power och black power).

Normaliteten är en skapelse av den dominerande majoriteten i ett samhälle, som av nödvändighet är byggt kring ett gemensamt regelsystem. Detta innebär en inbyggd svårighet att hantera alltför stora skillnader hos medborgarna. Crip Theory kritiserar de normer som utgör gränserna för normaten och avtäckar den dess naturlighet. Normen som sådan borde kunna förändras för att få en vidgad syn.

Den position ifrån vilken det är möjligt att kritisera normaliteten kallas inom Crip Theory för ett medvetet funktionshinderskap, vilket inte är detsamma som ett funktionshinder utan snarare en identitet. Funktionshinder är ett påtvingat, oönskat utanförskap medan funktionshinderskap är en medveten indentifikation med utanförskapet varifrån normaliteten kan ifrågasättas. En av Crip Theorys grundläggande idéer är att funktionsnedsättning och funktionshinderskap är två sidor av samma mynt. Funktionshinder, d v s de hinder som skapar utanförskap kan alltså leda till ett medvetet funktionshinderskap som identitet. Men funktionshinder kan också leda till att individen anpassar sig och internaliserar förtrycket. (Susanne Berg & Lars Grönvik, 2007).

Varför anses det normalt att en föreläsare på högskolan inte använder mikrofon och hörselslinga? Varför anses det inte som normalt att samma föreläsare per automatik använder hörselteknik (som ju normalt borde finnas i föreläsningssalar), utan att veta om det finns personer med hörselnedsättning närvarande eller inte. Varför anses det normalt att svenska filmer på bio inte är textade? Här har dock en förbättring skett men textade svenska filmer visas oftast mitt på dagen eftersom man utgår ifrån att de med hörselnedsättning är äldre och lediga att disponera hela sin dag fritt. Detta leder oss osökt in på stigmatisering.

4.3 Stigmatisering

När man diskuterar *stigmatisering* ligger det nära till hands att hänvisa till Erving Goffman, som var en sociolog och antropolog. Han utvecklade stigmabegreppet i sin bok *Stigma, den avvikandes roll och identitet* (1972). Stigmatisering innebär ett utpekande mot en person eller grupp som avviker ifrån det som anses vara normalt. Goffman nämner tre typiska sociala stigmat: kroppsliga handikapp eller säregenheter, mentala avvikelser och minoritetstillhörighet (Helkama, Myllyniemi & Liebkind, 2009, s. 64). Ordet stigma kommer ifrån grekiskan och betyder ungefär kroppsliga tecken för att påvisa något ovanligt eller nedsättande (Goffman, 1972, s 11). Förr brännmärktes personer för att omgivningen tydligt skulle kunna se att denna person avvek ifrån det normala och skulle stötas bort. Vi har kommit en bit på väg, numera brännmärks inte personer rent bokstavligt. Däremot har våra förutfattade meningar stor betydelse när vi bedömer andra personer. Men samma person behöver inte vara stigmatiserad i alla situationer. T. ex. kan en hörselskadad person vara stigmatiserad på sin arbetsplats p. g. a. bristfällig kommunikation men inte i hemmet där kommunikationen är anpassad. Kommunikationsproblemen ligger på en individuell nivå. Genom att inte kunna kommunicera på ett sätt som normalt hörande förväntar sig kan den hörselskadade känna sig mindervärdig då man inte kan klara av samma saker som andra. Det blir en självstigmatisering som ofta leder till skamkänslor och rädsla för att göra bort sig (Danermark & Coniavitis Gellerstedt 2003). Goffman talar om moralisk karriär som beskriver en stigmatiserad människas liv och karriär vilken inleds i och med att personen blir medveten om stigmat. Under karriären utvecklar den stigmatiserade olika strategier för att t ex visa upp eller dölja sin funktionsnedsättning.

Upplever den stigmatiserade personen det som självklart att andra märker stigmat? Även om det inte är så och även om den som har ett stigma innerst inne känner sig som alla andra, känner ofta den stigmatiserade själv skuld över att inte kunna nå upp till samhällets krav. Den stigmatiserade blir påmind om sitt stigma i situationer där han/hon inte behandlas jämlikt av omgivningen. Ofta försöker personen rätta till det som orsakar stigmat för att bli ”normal”. Hörselskadade personer kan t. ex. skaffa cochlea implantat eller den minsta tänkbara hörapparaten för att dölja det som kan orsaka stigmat.

4.4 Coping

Copingbegreppet har på senare år ofta använts för att beskriva och förstå hur personer med funktionsnedsättning hanterar tillvaron. Gullacksen beskriver olika skeenden och delar av copingteorin. Gullacksen menar att döljandet är en vanlig strategi. Det kan vara mer eller mindre medvetet eller ha olika syften och är knutet till sitt sammanhang. Genom att använda sig av olika döljandestrategier är det möjligt att dölja hörselskadan och passera som ”normalhörande” genom att t.ex. inte fråga om, chansa på rätt svar, bara prata själv eller svara ”vet inte” (Gullacksen, 2002).

Det finns två olika typer av coping metoder: Aktiv och Passiv coping (Brattberg, 2008). Med aktiv coping menas att man medvetet väljer en metod där både den hörselskadade och omgivningen är ansvariga för att kommunikationen ska fungera. Den hörselskadade gör omgivningen uppmärksam på sin hörselskada.

Passiv coping däremot innebär att den hörselskadade undviker krävande situationer där det finns risk att personen inte hör eller att bli ”avslöjad” som hörselskadad. Risken med passiv coping är att den hörselskadade isolerar sig och undviker sociala kontakter.

Det vanliga är att den hörselskadade använder både aktiv och passiv coping. Det är t.ex. naturligt att den hörselskadade väljer att dra sig undan ibland men det är viktigt att hon/han är medveten om det och inte alltid väljer att undvika krävande situationer.

4.5 Psykosociala konsekvenser av att höra dåligt

Hörselnedsättning är ett dolt handikapp som får sociala konsekvenser beroende på om personen i fråga är öppen eller inte om sin hörselnedsättning. Det är i kommunikation med andra människor som en hörselnedsättning får sina största konsekvenser vilket kan medföra att interaktion med andra kan försvåras och det är här som hörselnedsättningen får sina handikappande följder. För en hörselskadad är det väldigt obehagligt att svara fel på tilltal. De känner sig ofta dumma när de kanske säger något som redan sagts eller gör ett inlägg i ett ämne som redan avslutats i en diskussion. För att slippa känna sig bortgjorda väljer många hörselskadade att inte befinna sig i situationer som är kommunikativa. Detta i sin tur kan leda till socialt utanförskap (Gullacksen, 1993).

5. METOD

I detta kapitel går jag bl. a. igenom val av metod, urval och tillvägagångssätt. Dessutom diskuterar jag kring intervjuguide och etiska ställningstagande.

5.1 Val av metod

Data har samlats in genom kvalitativa intervjuer för att få en djupare förståelse hur hörselskadade tänker kring sina högskolestudier. Intervjuerna var individuella och delvis strukturerade (semi-strukturerade) och grundades på en intervjuguide. En intervjuguide är en lista över teman och generella frågor som ska tas upp under intervjuens gång och vilka härstammar från de forskningsfrågor som undersökningen ska belysa (Johannesen & Tufte 2002, s. 98). Valet av en semi-strukturerad intervjuform föll sig naturligt då det handlar om samtal under delvis strukturerade former. Det analytiska angreppssättet i studien var delvis induktivt. ”Induktion innebär den process där man observerar ett antal fall i syfte att säga något generellt om den givna klassens fall” (Kvale & Brinkmann 2014, s 238). Induktion är alltså systematiserad erfarenhet, generalisering. Genom att intervjua ett fåtal studenter om deras erfarenheter av högskolestudier hoppas jag kunna hitta några mönster som kan ge en bild av hur studenter med denna funktionsnedsättning upplever sina studier vid högskolan. Samtidigt är analysen deskriptiv då den beskriver och försöker ge en inblick i hörselskadades upplevelser och erfarenheter avseende högskolestudier.

5.2 Urval

I kvalitativ forskning görs ofta urvalet medvetet. Detta kallas avsiktligt urval, vilket innebär att arbeta med studieenheter som är mest relevanta för undersökningen (Yin 2011, s. 93). I denna undersökning är urvalet avsiktligt eftersom kravet för att kunna delta i undersökningen är att personen är hörselskadad och studerar vid högskola. Därför har hörselskadade studenter på olika svenska universitet tillfrågats om att delta. Min avsikt från början var att endast tillfråga studenter vid ett svenskt universitet, men eftersom antalet hörselskadade studenter var få fick jag vända mig till flera lärosäten. Förhoppningen var att hitta minst fem studenter. Man bör också tänka på att ha med deltagare som man kan ana har en annan åsikt eller vinkling i

ämnet (Yin 2011, s. 93) och med referens till Antonssons studie (1998) där han nämner sju punkter som högskolan bör tänka på, var avsikten att även intervjua några funktionshinderansvariga på universiteten. Genom dessa intervjuer hoppades jag få information om deras åsikter angående tillgänglighet för studenter med hörselnedsättning. En del av studenternas hörselstrategier är ju kopplat till teknik.

5.3 Kontakt med intervjupersonerna

För att komma i kontakt med hörselskadade studenter på högskolan tog jag dels kontakt med min handledare och dels den funktionshinderansvarige på Göteborgs universitet. Eftersom antalet studenter med hörselskada i min närhet var väldigt få fick jag vända mig till andra universitet och för att komma i kontakt med ytterligare hörselskadade studenter la jag upp mitt informantbrev i facebookgruppen ” Unga hörselskadades studentnätverk”. På denna facebookgrupp var intresset för ämnet och uppsatsen stort och snabbt fick jag ihop tillräckligt många deltagare för min studie. Jag tog även kontakt med en av mina tidigare gymnasiekamrater ifrån Riksgymnasiet för Hörselskadade i Örebro, som nu studerar på högskola.

Jag skrev två olika informantbrev, ett till samordnare/lärare och ett till hörselskadade studenter vid högskolan. Informantbrevet skickades ut via mail och därefter bestämdes plats och tid för genomförandet av intervjun.

5.4 Utformandet av intervjuguiden

Vid förberedelsen inför intervjuerna skapades två olika intervjugudier, en för samordnare/lärare och en för hörselskadade studenter vid högskolan. Intervjuguiderna är försedda med olika teman och utifrån dessa teman formulerades sedan frågor. Frågorna i intervjuguiderna är utformande för att på bästa sätt belysa de frågeställningar jag har, och som återfinns under rubriken ”syfte”.

5.5 Tillvägagångssätt

5.5.1 Muntliga intervjuer

Med tre av intervjupersoner hade jag muntliga intervjuer, en elev och två samordnare. Information om syftet med intervjun gavs i samband med informantbrevet, så vid intervjutillfället behövdes ingen ytterligare uppdatering. Eftersom intervjupersonerna gått med på att delta i undersökningen fick de själva välja plats för intervjun (Trost 2010, s. 65-66). Intervjuerna med samordnarna tog ungefär 10-15 min att genomföra, och intervjun med den hörselskadade studenten tog ca 20 min. Jag använde mig av en digital ljudupptagare efter att ha fått tillstånd av intervjunpersonerna. Eftersom jag själv är hörselskadad och har svårigheter att göra anteckningar kunde jag bättre aktivt koncentrera mig på frågorna och svaren.

5.5.2 Intervjuer via Facebook-messenger

Intervjuerna med de övriga personerna skedde via chatten på Facebook. Vid intervjuer i skriftligt format utgör intervjupersonernas (och för övrigt min) hörselskada inget hinder. Detta innebär att risken för missförstånd av intervjufrågorna minskar. En annan fördel är att intervjuerna inte behöver transkriberas då allt redan finns nerskrivet vilket underlättar arbetet för mig som hörselskadad. Det kan vara positivt att intervjuerna skedde på internet då man kan få en känsla av att man kan uttrycka sig fritt och att svaren kan bli mer öppna och ärliga. En nackdel med skriftliga intervjuer kan vara att man missar de intryck man får vid en face-to-face-intervju t. ex. att man inte kan läsa av intervjupersonernas kroppsspråk och kan därmed inte avläsa om personen ifråga tycker att någon av frågorna känns obehaglig. En annan nackdel är att eftersom intervjupersonerna skriver sina svar kan det finnas risk att de medvetet väljer bort att ta med viss information som hade varit lättare att ta med vid en direktkontakt. Det krävdes inte mycket förberedelser då det enda man behöver bestämma vid en internetintervju är tiden så att båda sitter vid sina datorer och är aktiva. Tiden för intervjuerna varierade mellan de olika intervjupersonerna eftersom att vissa hade mer utförliga svar än andra, och att deras svar ibland ledde till följdfrågor. Genomsnittstiden för en intervju var 60 min.

5.6 Etiska ställningstaganden

All forskning på människor måste prövas ur ett etiskt perspektiv då deltagare i en studie kan psykiskt skadas om de avsiktligt vilseleds i ett socialt experiment (Yin 2011, s. 51). Ett

dilemma kan uppstå då forskare vill ha så djupgående intervjuer som möjligt och det kan finnas en risk att intervjupersonen kränks. Men risken med att vara alltför respektfull är att man bara skrapar på ytan (Kvale & Brinkman 2014, s. 98).

Det svenska Vetenskapsrådet har utarbetat vetenskapsetiska principer och regler inom forskning i sin rapport "God forskningssed (Vetenskapsrådets rapportserie 1:2011). Det grundläggande individskyddskravet kan nämnas i fyra huvudkrav på forskningen:

Informationskravet

Samtyckeskravet

Konfidentialitetskravet

Nyttjandekravet

Om man i förväg har kännedom om de etiska frågor som kan uppstå under en intervjuundersökning kan man i förväg göra genomtänkta val och vara uppmärksam på känsliga frågor (Kvale & Brinkmann 2009, s. 100). I denna studie kommer samtliga informanter att bli tillfrågade om att delta i undersökningen (samtyckeskravet). Informerat samtycke innebär att deltagande är frivilligt och att man kan dra sig ur när som helst (Kvale & Brinkmann 2009, s. 107). De blev informerade om syftet med studien och hur resultaten av de individuella intervjuerna kommer att användas (informationskravet och nyttjandekravet). De kommer också att erbjudas möjlighet att få tillgång till den färdiga studien. Anonymitet kommer att garanteras informanterna (konfidentialitetskravet). Deltagarna ingår överenskommelser med forskaren om vad som kan göras med den data som framkommer (Kvale & Brinkmann 2009, s. 109). Detta är viktigt så att de känner att de kan tala och berätta helt fritt. Intervjupersonernas kön, ålder och ett fingerat namn kommer att redovisas i studien (Johannessen & Tuft 2002), och presentation av intervjupersonerna finns i resultatdelen.

6. RESULTAT OCH ANALYS

6.1 Bakgrund

I min resultatanalys har jag valt att göra en uppdelning i olika teman. Dessa teman har jag hämtat från min intervjuguide.

Alla intervjuade studenter är hörselskadade i olika omfattning och studerar vid olika svenska universitet/högskolor. En studerar på distans. En manlig och fyra kvinnliga respondenter. Längden på de hittills avklarade studierna varierar från två till nio terminer. Fyra intervjupersoner läser vid ett program på universitetet och en läser fristående kurser.

6.2 Kort presentation av intervjupersonerna

Per, 24 år - läst 2,5 år vid universitetet och en termin på nuvarande program.

Jessica, 22 år – ha läst fyra terminer program på högskolan

Lisa, 33 år - har läst två terminer program på distans.

Sara, 29 år - studerar nionde terminen i program.

Marie, 50 + - studerade vid universitetet på 80-talet och år 2011. Har nu studerat två terminer fristående kurser.

6.3 Tidigare skolgång

Som nämnts ovan skulle tidigare skolgång kunna påverka studenternas upplevelser av högskolestudierna och även spela en roll när studenterna ”väljer” strategier.

Tre av intervjupersonerna, Jessica, Marie och Lisa, har gått på Riksgymnasiet för Hörselskadade i Örebro under sin gymnasietid, varav en gick där i slutet 70-talet. De övriga två, Per och Sara, har gått integrerade i vanliga gymnasieklasser. Av de tillfrågade svarade Per att han inte tyckte att det inte funnits stöttning i gymnasiet för vidare studier på universitet/högskola. Tvärtom ansåg han att det hade varit en negativ inställning då de sagt att ”du som hörselskadad” inte kan gå på universitet. Samma svar kom från den något äldre intervjupersonen, Marie, som sa att när hon gick i grundskola och gymnasium var den allmänna uppfattningen att hörselskadade inte kunde fortsätta till högre studier. Dessa två personer fick således stämpeln på sig att de inte hörde till de ”normala” och blev därmed stigmatiserade. Stigmatisering är ett begrepp som används när man klassar någon som avvikande. Ett stigma är dock sällan grundat på verkliga förhållanden eller kunskap utan stereotypa uppfattningar (Giddens, 2007, s. 240). Det krävs mycket styrka och mod att se bortom stigmatiseringen för personer med hörselskada för att inse att de i själva verket kan studera på universitet lika väl som en som är s. k. normal. Här kan man också nämna Crip

Theory som kritiserar de normer som utgör gränserna för normaliteten, vilken i sin tur är en skapelse av den dominanta majoriteten (McRuer, 2006).

En annan av intervjupersonerna, Lisa, som hade fått stöttning, önskar dock att det förekommit mer information om hur det skulle bli och hur man får hjälp. Lisa som har gått på Riksgymnasiet för hörselskadade, där allt var anpassat till hörseln med teknik, kunskap och storlek på klasser, fick en smärre chock när universitetsstudierna började om hur mycket hörseln påverkar. De övriga intervjupersonerna ansåg att de fått bra stöttning från lärare och dylik personal på gymnasiet.

Den främsta anledningen för intervjupersonerna att börja studera vid högskola/universitet var att så småningom få ett bra jobb som de trivs med och som är utvecklande. Lisa uttryckte specifikt att målet är ett arbete där man kan hjälpa personer med hörselskada och/eller dövhet. Per poängterade att det kändes viktigt att bevisa för sig själv att det var möjligt att som hörselskadad bedriva högre studier. Detta är samma person som under gymnasietiden fick höra att ”du som hörselskadad” inte kan läsa vid universitet. Även Marie, som under sin skolgång varit stigmatiserad p. g. a. sin hörselskada, sa att det självklart är en sporre att bevisa att det går att studera på högskolan som hörselskadad. Samtidigt är ett arbete inom den branch denne valt målet.

På frågan om hörselskadan påverkat deras val av studier så sade tre av intervjupersonerna att det inte påverkat dem i valet. De hade helt enkelt valt det de var intresserade av, även om Jessica nämnde att det visserligen finns yrken som kanske inte är lämpliga för hörselskadade. Marie nämnde i sammanhanget att det skett en enorm förbättring i fråga om studieval. Hon erinrade om att det inte alls var länge sedan en hörselskadad blev utskrattad av lärare när den ville välja att studera till ett visst yrke. Per såg det som en utmaning, och ville börja för att se om det skulle bli väldigt ansträngande att studera som hörselskadad. Lisa uppgav att hon provat på olika studieformer och p. g. a. sin hörselskada inte klarade av att gå integrerad i en vanlig högskola utan istället valde att studera på distans. Valet av distansundervisning berodde till 100 % på hörseln.

6.4 Egen upplevelse av studierna

På frågan om hur intervjupersonerna upplevde sin egen studiemiljö svarade de att det fungerade bra med hjälp av de hjälpmedel de har. Två tar hjälp av teckentolkar, anteckningshjälp och en mentor medan den andra använder en bärbar T-slinga och mikrofon

samt anteckningshjälp. Hos Jessica var dock förvåningen stor att det inte fanns integrerade hörselslingor i lokalerna över huvud taget. Per tyckte att det var jobbigt och stökigt men ändå fungerade ganska bra. Men tyckte det var tröttsamt att alltid påminna om hörselteknik och att man inte alltid orkar bry sig/vara till besvär. Detta stämmer i stort överens med resultaten av den litteraturöversikt som Antonson och Danermark gjorde 1994, där man kom fram till att studenterna överlag hade en positiv inställning till sina studier.

Lisa, som studerar på distans, tycker att studieformen fungerar bra för en hörselskadad student. Anledningen att denna studieform är väl fungerande skulle kunna vara att hörselskadan inte gör sig påmind och att risken för missförstånd minskar. Konsekvenserna av att höra dåligt kan vara anledningen till Lisas val att studera på distans, ett val att inte befinna sig i situationer som är kommunikativa (Gullacksen, 1993).

När det gäller att kunna tillgodogöra sig undervisningen upplevde alla att det är mycket eget ansvar som gäller. Men även när man använder den hörselteknik man valt finns det luckor, som när andra studenter ställer frågor eller svarar på föreläsarens frågor. Där hör de inte och orkar inte alltid påminna föreläsaren om att upprepa de frågor/svar som andra studenter har. Lisa, som studerar på distans, tycker att det är lättare att tillgodogöra sig undervisningen nu än när hon gick integrerad i vanlig högskoleklass, då hon slipper lägga energi på att höra. Även här finns det dock förbättringspotential då föreläsningar/filmer ofta är otextade. Även om lärare säger att allt finns i litteraturen vill ju hörselskadade ha samma möjlighet som hörande att tillgodogöra sig föreläsningar.

Intervjupersonerna som bl. a. använder sig av teckentolkar för att kunna tillgodogöra sig undervisningen, Sara och Marie, upplevde problem när föreläsare använder vissa termer som inte teckentolken känner till eller när föreläsare pratar för fort så teckentolken inte hänger med. Vid dessa tillfällen hänger inte heller dessa personer med. Annars tycker dessa intervjupersoner att det finns goda möjligheter att hänga med i undervisningen. Jessica tycker det går ”hyfsat” att tillgodogöra sig undervisningen med hjälp av mikrofon och anteckningshjälp, som hon har p. g. a. att det inte är möjligt att lyssna och anteckna samtidigt då läppavläsning är hennes strategi. Men hon nämner att ibland glömmet lärare att sätta på mikrofonen efter rast, och det kan göra att viss undervisning missas då ”jag inte vill vara besvärlig och säga till”. Samtidigt känner sig hon åsidosatt. Funktionshindret sitter således inte hos den funktionsnedsatta när t. ex. inte lärare använder tillgänglig teknik, utan hindret är ju läraren.

Det är viktigt att i sammanhanget påminna om hur en hörselskadad hanterar sin funktionsnedsättning. Att använda sig av aktiv coping innebär ju som nämnts tidigare att man delar kommunikationen med personen man talar med, de facto inte bara kommunikationen utan ansvaret för denna (Brattberg, 2008).

6.5 Bemötande från universitetet

Bemötande i allmänhet är viktigt för alla människor för hur dessa upplever sin situation. Som tidigare nämnts under ”Sociala villkor” i bakgrund ökar självrespekten när man upplever sig som fullvärdig medlem i sociala sammanhang (Danermark, 2012). När en hörselskadad student ska börja studera vid universitetet vet denne redan från början att det krävs mycket arbete för att det ska fungera praktiskt att studera, och för att denne ska få möjlighet att studera på samma villkor som en student med normal hörsel. Alla intervjupersoner har kunskap om att det finns en funktionshinderansvarig på deras universitet/högskola och alla hade varit i kontakt med dem, direkt vid skolstart. På ett av universitetet fanns t o m en som var ansvarig för hörselskadade och döva. Endast en intervjuperson använder sig inte av hörselteknik på högskolan, nämligen Lisa som läser på distans. Hon hade däremot varit i kontakt med funktionshinderansvarig på sin högskola för att få hjälp med textning. Övriga informanter använder sig av hörselteknik i olika utsträckning och av olikartad sort. Det handlar om mikrofoner, anteckningshjälp, förlängd examenstid, hörselslinga och tolkar. Det ligger nära till hands att koppla universitetens funktionshinderhjälp till individmodellen för funktionshinder (Giddens, 2007, s, 248). Denna modell kallas också för medicinmodellen vilket innebär att man erbjuder kurativa och rehabiliterande hjälpmedel. En student med tillräckliga hjälpmedel betraktas ur medicinsk synvinkel som ”helt normal”. Vad som glöms bort i sammanhanget är att hörselskada framförallt är ett socialt handikapp. Det räcker inte för en student vid högskolan att höra tillräckligt vid undervisningen, att vara delaktig i det sociala livet som universitetsstudent är också viktig. Här nämner Giddens den sociala modellen och de funktionsnedsattas relation till ”normala” människor (Giddens, 2007, s. 249).

Endast en av intervjupersonerna, Lisa, berättade inte (”tyvärr”) för alla om sin hörselskada. Den funktionshinderansvarige hjälpte till med ett informationspapper/text där det stod om hörselskada och de klassiska metoderna att inte hålla handen för munnen och att inte vända ryggen till etc. Det var endast huvudläraren som fick information och denne var väldigt stressad så de fick aldrig möjlighet och tillfälle att prata om saken innan Lisa hoppade av och valde att studera på distans. Hon säger vidare att det krävs mycket ork att informera alla lärare

och andra studenter och att det hade varit bra med ett informationsmöte med samordnare och lärare för att berätta vad som underlättar nämligen mer stöd och rätt hjälpmedel. Lisa säger vidare: ”Jag är dålig med att vara öppen med min hörselskada och kunskaperna kring hörselskada är låga men jag upplever samtidigt att de flesta tar hörselskador bra tills det börjar ställas krav.”

Att självstigmatisera är inte helt ovanligt hos personer med funktionsnedsättning. Man drar sig för att säga till, be om repetition eller annan hjälp då man vill vara självständig och uppfattas som normal (Danermark & Coniavitis Gellerstedt, 2003).

Per informerade lärare hur mikrofoner fungerar och berättade för klasskamraterna första dagen. Hörcentralen på hans studieort kom också och in och informerade klassen om hörselnedsättning. Per nämner att det är tröttsamt att berätta om sin hörselskada men att man blir starkare och mer framåt som person, och för att studierna ska fungera måste man berätta. Men samtidigt kan medstudenter och lärare nog inte förstå hur jobbigt det är. Per: ”Man är tvungen att berätta. Så folk förstår. Man vill att de ska se mig och inte den som hör dåligt.” Antonson (1998) påpekar i sin studie att det är viktigt att informera och påminna lärare och studenter om sin hörselnedsättning för att kommunikationen ska fungera och att trötthet ofta är en konsekvens av att interaktionen inte fungerar.

Sara är den av intervjupersonerna som varit mest aktiv vad gäller information om sin hörselskada. Hon berättade tillsammans med kursansvarig om sin hörselskada och tolkar i början av utbildningen. Mail skickades till alla föreläsare om att det kommer att finnas tolkar närvarande. Sara tillägger att hennes strategi är att alltid berättar om sin hörselskada för att det fungerar bättre då och att det är ytterst sällan hon upplevt något negativt. Sara berättar vidare att hon alltid blir accepterad av de andra studenterna men att vissa lärare kan ha dålig attityd, men det brukar lösa sig vid information. Sara berättar att hennes akademiska resultat är bra och att hon är målinriktad och intresserad. Forskningen visar att om den akademiska inkluderingen fungerar bra så är sannolikheten för delaktighet i sociala sammanhang större (Antonson, 1994).

Marie, som också använder tolk, ansåg att föreläsare tycker det tar för mycket tid i anspråk från de andra studenterna när hon bett om en stund att berätta för kurskamraterna om sin funktionsnedsättning. Hon tycker att om och när tillfälle ges att berätta fungerar det bättre. Marie tycker inte heller att anteckningshjälp fungerar bra. Det är studentens eget ansvar att

hitta någon som vill dela med sig av sina anteckningar, mot betalning från universitetet, men Marie upplever att det är väldigt få som ställer upp och att det krävs mycket arbete för att hitta någon. Marie: ”Men det är svårt att hitta anteckningshjälp, även om de (studenterna) får betalt för det. Ibland kan det vara bra om informationen kommer från någon annan.”

Jessica, som anser sig ha stort behov av stöd, tog kontakt med funktionshinderansvarig direkt när antagningsbeskedet kom. Hon anser att det är viktigt att berätta för att inte uppfattas som frånvarande och okoncentrerad, men nämner inte alltid sin hörselskada direkt vid en ny kontakt, men vid ett valt tillfälle. Jessica bär omkring på en hörslinga och mikrofon och berättar då helt naturligt för läraren om varför denne ska ha mikrofon på sig. Jessica anser att de andra studenterna är förstående, men påpekar att det hittills inte förekommit några grupparbeten i hennes kurser. Hon kan däremot känna sig lite åsidosatt ibland när lärare glömmer att aktivera mikrofonen.

Och jag kan ju nämna att då jag kontaktade funktionshinderansvariga för att få hjälp ansåg de att det var sjukhuset som skulle stå för min bärbara t-slinga medan sjukhuset ansåg att det var skolan som skulle stå för kostnaden. Efter lite detektiv arbete av mig så visade det sig att det enligt lag är skolan som skulle stå för kostnaden av hörselhjälpmedel. Och de var ju snälla och gjorde det också så nu har jag den nyaste tekniken. - Jessica.

6.6 Motivation, förväntningar och framtid

Under denna rubrik ställer jag frågor om vad det är som driver intervjupersonerna, hur de får motivation att studera vid högskola trots eller tack vare funktionsnedsättningen och vad målet är med högskolestudierna.

Första frågan gäller ifall intervjupersonernas tidigare skolgång påverkat deras beslut att studera vidare, och svaren tyder inte på att det är någon skillnad om man gått integrerat i vanligt gymnasium eller vid Riksgymnasiet för Hörselskadade. Samtliga svarade att det inte har påverkat dem. Den största skillnaden mellan vanligt gymnasium och riksgymnasiet för hörselskadade tycks dock vara att det vid RGH är anpassat för hörselskadade med teknik och kunskap. Det är lättare att tillgodogöra sig undervisningen. Samtidigt som det är viktigt att undervisningen är lätt tillgänglig, som den är vid anpassade skolformer, handlar det om identitet (Antonson, 1994). En hörselskadad är inte självklart en fullvärdig medlem i den hörande gemenskapen och att ha gått på en anpassa skola kan också vara en nackdel när man börjar högskolan. Det är lätt att uppleva ett utanförskap redan från början.

Det som driver alla intervjupersoner är att få ett bra arbete i framtiden. Lisa svarar att hon vill känna att hon utvecklas, få mer kunskap och fler jobbchanser samtidigt som hon vill visa för sig själv att hon kan fixa en högskoleexamen som alltid varit målet. Även Per och Marie nämner att funktionsnedsättningen varit en sporre att fortsätta studera. Per uttrycker: ”Ingenting är omöjligt. Man kan studera med funktionshinder.”

Det är intressant att analysera ovanstående citat enligt Crip Theory. Per säger ”funktionshinder” och menar antagligen sin hörselskada. Men enligt Crip Theory är funktionshinder inte detsamma som funktionsnedsättning, utan ett hinder är ett påtvingat, oönskat utanförskap.

6.7 Psykosociala konsekvenser av att höra dåligt

Eftersom jag använt mig av just psykosociala konsekvenser av att höra dåligt som en av mina teorier och att Gullacksen (1993) nämner att hörselskada är ett kommunikativt och socialt handikapp är det intressant men inte oväntat att alla på frågan om hörselskadan påverkat i kontakten med andra studenter svarat att de upplever att hörselskadan påverkat. Jessica säger dock att hörselskadan inte hindrat henne från att ta kontakt, men att missuppfattningar är vanliga. Hon nämner att det säkert funnits situationer när andra försökt ta kontakt men att hon inte hört och då uppfattats som märklig. Men i stort sett anser Jessica att hörselskadan inte ska vara ett hinder.

Lisa säger att hörselskadan absolut påverkat kontakten med andra studenter och att det är en av de saker som hon upplever väldigt jobbigt. Det är svårt att hänga med i diskussioner i och utanför klassrummet, svårt att knyta kontakter och att hänga med socialt. Samtidigt som det är viktigt med sociala kontakter anser Lisa att rasterna behövs för återhämtning mellan lektionerna/föreläsningarna p. g. a. trötthet. Antonson nämner i sin studie om hinder och möjligheter att just trötthet är en konsekvens av att försöka få till en fungerande kommunikation (Antonson, 1998).

En strategi som intervjupersonerna använder är att med ett undantag berätta om sin hörselskada. När man berättar för andra om sin funktionsnedsättning använder man sig av *aktiv coping* genom att därmed dela på ansvaret för kommunikationen. Andra strategier som intervjupersonerna använder är att umgås i mindre grupper, läppavläsning, bra ljudmiljö och

att ta viktig kommunikation via skrift/mail. Sara berättar att hon efter att ha försökt till slut dragit sig undan från studentlivet när det gäller stora fester och middagar p. g. a. att det är omöjligt att höra och allt ljud gör att det är väldigt tröttande. Att dra sig undan från sociala sammanhang kan handla om *passiv coping* vilket innebär att man undviker alltför jobbiga situationer, men det är vanligt med en kombination av aktiv och passiv coping (Brattberg, 2008).

6.8 Intervju med samordnare

Antonson föreslår i sin studie (1998) olika sätt som universitet kan underlätta för studenter med hörselnedsättning. Genom att intervjua samordnare på universitet hoppades jag få lite information om hur universitet/högskolor ser på de insatser som görs när det gäller tillgänglighet för funktionsnedsatta elever och om de tagit till sig från tidigare forskning. Jag fick kontakt med två samordnare/administrarörer, Karin och Anna, vid ett universitet och frågade dem vilka stödinsatser de erbjuder samt hur de tyckte att stödinsatserna fungerade.

De stödinsatser som erbjuds är beroende på vad studenterna efterfrågar. Hörselskadade studenter efterfrågar ofta anteckningshjälp. Beroende på hörselskadans art kan också teckentolk erbjudas. Ibland kan samordnare ordna ett möte med kursansvarig och den hörselskadade för att informera om funktionsnedsättningen och studenten kan också få hjälp med att förmedla information om sin hörselskada till kurskamrater. När det gäller anteckningshjälp berättade Karin att man kan vända sig till studievägledarna med sin förfrågan men att det ofta är studentens eget ansvar att ta kontakt med en annan elev som läser samma kurs och be denne dela med sig av sina anteckningar mot en ersättning som universitetet betalar.

En viktig fråga när det gäller funktionshinderinsatser är hur eleverna med t ex hörselskada får information om hur och vilken hjälp som är tillgänglig. Båda svarade att det är mycket eget ansvar för studenten att hitta den informationen på de olika universitetens hemsida. Anna nämnde lagen om tillgänglighet och att man kan hoppas att mer fokus kommer att läggas på hur man på bästa sätt ska få det att fungera för en student med funktionsnedsättning. Anna sa också att hon tyckte att det borde vara en funktionshinderansvarig på varje institution på universitetet.

På frågan om vad de tror är anledningen till att så få hörselskadade studenter sökte sig till högskolan svarade båda att de naturligtvis inte vet men kunde dela med sig av sina egna funderingar. Karin sa att studenterna kanske tycker att miljön är avskräckande och att de är rädda att de inte ska få den hjälp de behöver, att de inte ska få förståelse för den hjälp de behöver med i och för sig ganska enkla saker. Karin fortsatte: ”Men för många studenter är det ju ganska enkelt om bara det finns mikrofoner.” Den ifrågasatta individmodellen för funktionshindrade innebär just detta. Begränsningarna anses vara enskilda eller individuella och det som erbjuds är rehabiliterande och kurativa åtgärder (Giddens, 2007).

Anna uttryckte sina tankar lite annorlunda och jag citerar hela svaret:

Det kan man ju undra men det är ju ett ganska stort social handikapp och kan vara svårt att acceptera sin hörselskada. Är man ung idag så man kanske inte orkar. Man sitter på föreläsningar, man kan inte höra, inte vara social. Att läsa på universitet handlar ju mycket om att föra anteckningar. Hörselskadan gör att man känner att man inte orkar helt enkelt. - Anna

Anna hänvisar till skillnad från Karin mera till den sociala modellen för funktionshinder, där relationen till andra människor och sociala hinder för fullt deltagande tas upp (Giddens, 2007). Åter igen vill jag påminna om de psykosociala konsekvenserna av att höra dåligt, där många väljer bort att befinna sig i situationer som är kommunikativa p.g.a. rädslan att inte känna sig delaktiga vilket i sin tur kan medföra socialt utanförskap (Gullacksen, 1993).

7. DISKUSSION

Syftet med min studie var att få ta del av hörselskadade universitetsstudenters tankar och upplevelser kring sina studier. Jag är själv hörselskadad och intresserad av att veta hur andra med samma förutsättningar tänker. För min sammanfattande diskussion kommer jag att använda mina forskningsfrågor som teman samt en kort slutsats.

Hur upplever studenterna sina högskolestudier?

De intervjupersoner som ingick i min studie upplever i stort sett att högskolestudierna fungerar tillfredsställande. Men för att studierna ska vara tillgängliga krävs anpassad teknik eller annan hjälp som finns att tillgå. Så med hjälp av hörselslingor, mikrofoner, teckentolkar, anteckningshjälp, mentorer m. m. kan de hörselskadade studenterna känna sig delaktiga i studiesituationen. Detta stämmer väl överens med tidigare forskning (Antonson, 1994) som kommit fram till att de flesta hörselskadade högskolestudenterna tycker att det akademiska

fungerar tillfredsställande. Det krävs emellertid, precis som hos hörande studenter, att det finns motivation och intresse för det man studerar. De hörselskadade studenterna bör även ha disciplin och tålamod eftersom det krävs mycket eget arbete för att kunna studera på samma villkor som de hörande studenterna. Vad gäller motivation så är vissa av mina informanternas drivkraft, förutom intresse för ämnet de studerar, att bevisa för sig själva och de som inte trott på dem att det verkligen går att som hörselskadad studera vid högskolan och att det är möjligt att ta en examen. Att känna att man som hörselskadad student *måste bevisa* att man kan vara delaktig i högskolestudier är kanske en negativ aspekt men samtidigt får det ju positiva ”konsekvenser” när studierna är klara och examen avlagd. Att jobba mot fördomar, som flera i min studie gjort, är för många den bästa motivationen.

Hur hanterar studenterna speciellt svåra situationer som uppstår i mötet med universitetet?

Skillnaden mellan ett synligt och ett osynligt handikapp är att de första intrycken blir olika. Individen man möter ser t. ex. omedelbart att en rullstolsburen har en funktionsnedsättning och möter denne med en självklar insikt. Mötet med en hörselskadad person, speciellt om denne har bra tal, är en helt annan sak. Mottagaren blir inte medveten om funktionsnedsättningen förrän denne blir informerad av den hörselskadade. Flera studenter i undersökningen har tagit hjälp av studievägledare eller funktionshinderansvarig på universitetet för att dels få de tekniska hjälpmedel som de behöver, men vissa också för att få hjälp med informationen till kurskamrater. För att kunna studera vid högskolan och tillgodogöra sig undervisningen är det för många helt avgörande att omgivningen är medveten om funktionsnedsättningen. Ofta känner sig den hörselskadade studenten besvärlig när denne ber om hjälp vilket är att självstigmatisera genom att ta till sig och acceptera omgivningens fördomar som bottnar i okunskap, vilket kan leda till att man inte ber om den hjälp man så desperat behöver och vilket i sin tur kan leda till oönskat utanförskap. Detta gäller för en av mina intervjupersoner som ansåg att det tog alltför mycket fokus från studierna och alltför mycket energi att kunna höra, och valde därför att studera på distans.

Att hantera sin funktionsnedsättning och därmed hitta de rätta verktygen för att kunna studera på samma villkor som hörande studenter fungerar olika hos olika personer. Visserligen har de samma funktionsnedsättning, om än i varierande grad, men hur de hanterar sina svårigheter kan också bero på hur de upplevt tidigare bemötande. Som jag nämnde i min bakgrund om

sociala villkor har socialt erkännande en viktig funktion och självförtroende, självaktning och självrespekt bottnar ofta i tidigare erfarenheter.

Hur upplever studenterna bemötandet från universitetet och andra studenter?

En hörselskadad student lägger, efter att antagningsbeskedet kommit, mycket fokus på att hitta var, hur och vad man kan få hjälp med. Det känns som om det är mer fokus på hur man ska kunna studera än att studera. Min studie visar att när det gäller information till studenter med funktionsnedsättning ligger stort ansvar på dem själva att ta reda på vilken hjälp som finns att tillgå och hur man får den hjälpen. Både studenter och samordnare/administratör i studien tycker att informationen, som finns på hemsidan, kan vara svår att hitta. Jag tycker att samordnare och/eller studievägledare på ett enkelt och professionellt sätt kunde hjälpa till att informera föreläsare och kurskamrater om att de har en hörselskadad i gruppen, informera om att denne t. ex. behöver anteckningshjälp, p. g. a. att det är omöjligt att anteckna och fokusera på föreläsaren samtidigt, och höra om det är någon som kan ställa upp som anteckningshjälp. Informera vad det är och att man får ersättning. Dessutom känner jag att det vore på sin plats att funktionshinderansvariga på universitetet hade någon slags uppföljning av sina studenter med funktionsnedsättning, hur tekniken fungerar, om anteckningshjälpen går bra och om det finns ytterligare hinder att undanröja.

Det har visat sig i undersökningen att många av de hörselskadade studenterna upplever brister hos lärare i användandet av teknik och känner sig åsidosatta när t. ex. läraren glömmer att sätta på sin mikrofon. En annan viktig aspekt som intervjupersonerna påpekade är att lärare och föreläsare lätt glömmer bort att repetera vad andra studenter frågar eller svarar. Där missar också den hörselskadade information. Orken finns inte alltid att påminna. Man vill helt enkelt inte vara besvärlig. Den hörselskadade kan känna att denne inte vill "stjäla" tid från sina kurskamrater genom att hela tiden fråga om eller att be om repetition, d. v. s. sakta ner tempot på undervisningen.

En viktig och för många avgörande hjälp man kan få är anteckningshjälp. Flera av studenterna som ingår i min undersökning vill kunna använda sig av denna hjälp. Här säger samordnare att studenten själv får ordna det genom att fråga en annan student i samma kurs om hjälp, vilket visat sig inte vara så lätt. Men då undervisningen ska vara tillgänglig för alla så har den hörselskadade all rätt att "störa" och "vara besvärliga" för att kunna tillgodogöra

sig undervisningen. Med fler än en ansvarig för funktionshinder på universiteten skulle det kanske finnas tid att hjälpa till med bl. a. information.

Alla deltagare i min studie menar att deras hörselskada mer eller mindre påverkat dem i kontakten med andra studenter. För det första går nästan all energi åt till att fokusera på sina studier, vilket naturligtvis är det primära syftet med utbildningen, och för det andra kan den hörselskadade upplevas som arrogant och ointresserad när denne inte har möjlighet att delta i diskussioner p.g.a. sin hörsel och trötthet. Den hörselskadades personlighet och tidigare erfarenheter spelar här också en roll, precis som jag nämnde under föregående rubrik om hantering av svåra situationer.

Slutsats

Min studie har kommit fram till att information är nyckeln till att hörselskadade studenter ska få en positiv upplevelse av studietiden på universitet/högskola och för att de ska känna sig delaktiga. I första hand information till de berörda studenterna om vilken hjälp de kan få för att studierna ska bli tillgängliga, hur de får den hjälpen och vart de vänder sig för att få den. Men även information till föreläsare och andra studenter. Även om funktionsnedsatta i allmänhet, inkluderande hörselskadade, är en minoritet i universitetslivet bör dessa kunna känna sig delaktiga och undervisningen bör vara lika tillgänglig som för icke funktionsnedsatta studenter. Det finns en del tidigare forskning om hur hörselskadade studenter upplever och hanterar sin funktionsnedsättning där även råd till universiteten inkluderas (Antonson, 1994). Vad jag tycker saknas i sammanhanget och där jag tycker vidare forskning kan motiveras är information till lärare och föreläsare. Dessa bör få mer kunskap och information om hur det är att undervisa en funktionsnedsatt student. Detta gäller förmodligen alla sorters funktionsnedsättningar men för just hörselskadade är det extra viktigt eftersom det är ett kommunikationshandikapp. För att få lite inspiration hur information kan nå fram till alla berörda har jag tittat på universiteten i Oxford och Cambridges hemsidor och hur de informerar studenter med funktionsnedsättning (University of Oxford, u.å.), (University of Cambridge, u.å.). Båda universiteten har omfattande hemsidor med flertalet portaler för både studenter och lärare/föreläsare med information om vilken hjälp som finns att tillgå för studenter men även information till lärare där utbildning erbjuds för att kunna undervisa samt en portal med stödmaterial för lärare som undervisar funktionshindrade. Detta tycker jag vi bör ta lärdom av.

Referenslista

- Antonson, Sivert (1998). *Hörselskadade i högskolestudier, möjligheter och hinder*. (Avhandling för doktorsexamen, Linköping.)
- Antonson, Sivert och Danermark, Berth (1994). *Döva och hörselskadade i högskolestudier. En kommenterad litteraturöversikt*. Högskolan i Örebro
- Berg, Susanne och Grönvik, Lars (2007). *Crip Theory- en preliminär positionering*. Opublicerad.
http://www.su.se/polopoly_fs/1.39088.1320403027!/CripTheory_enintroduktion.pdf
- Bergström, Göran och Boréus, Kristina (2005). *Textens mening och makt: metodbok isamhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur, 250, 100 sidor i urval
- Brattberg, Gunilla (2008). *Att hantera det ohanterbara – om coping*. Stockholm: Värkstaden AB
- Danermark, Berth (2012). *Hörsel – begränsningar och möjligheter. Nedsatt hörsel och socialt erkännande*. Hörselskadades Riksförbund, inspelat 2012-05-31.
<http://www.ur.se/Produkter/172075-UR-Samtiden-Horsel-begransningar-och-mojligheter-Nedsatt-horsel-socialt-erkand> (hämtad 2015-06-01)
- Danermark, Berth och Coniavitis Gellerstedt, Lotta (2003). *Att höra till – Om hörselskadades psykosociala arbetsmiljö*. Örebro: Universitetsbiblioteket
- Giddens, Anthony (2007). *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur AB
- Goffman, Erving (1972). *Stigma- den avvikandes roll och identitet*. Stockholm: Nordstedts Akademiska Förlag AB.
- Gullacksen, Ann-Christine (1993). *Hörselskadade i arbetslivet- ett stress/ kontrollperspektiv*. Lund: Socialhögskolan.
- Gullacksen, Ann-Christine (2002). *När hörseln sviker - En livsomställning och rehabilitering*. Malmö: Havec.
- Helkama, Klaus, Myllyneimi, Rauni och Liebkind, Karmela (2009). *Socialpsykologi- en introduktion*. Egypten: Liber
- Hörselskadades Riksförbund (2007). *Äh. Det var inget viktigt ... HRF Årsrapport 2007*.
- Johannessen Asbjörn och Tufte, Per Arne (2003) *Introduktion till Samhällsvetenskaplig metod* Malmö: Liber.
- Kvale, Steinar och Brinkmann, Svend (2014) *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur, 2:a upplaga

McRuer, Robert (2006). *Crip Theory: Cultural Signs of Queerness and Disability*. New York/London: New York University Press

SFS 2001:1286 *Lagen om likabehandling av studenter i högskolan*.

University of Cambridge (u. å.). *Disability resource center*.

<http://www.disability.admin.cam.ac.uk/>

University of Oxford (u. å.). *Oxford Students. Disability*.

<http://www.ox.ac.uk/students/welfare/disability>

Trost, Jan (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur AB.

Vetenskapsrådet (2011). *God forskningssed*. Vetenskapsrådets rapportserie 1:2011.

Yin, Robert (2011) *Kvalitativ forskning från start till mål*, Studentlitteratur

